

Overwinterende Hume's braamsluiper in Culemborg

Arjan B. Brenkman

arjanbrenkman@gmail.com

Hume's braamsluiper, Terweijde, Culemborg, januari 2014, © Mario Huizinga

Van begin januari tot en met 6 april 2014 bevond zich een overwinterende braamsluiper in de tuin van NVWC lid Riky ten Berge aan de Terweijdelaan te Culemborg. Door de interesse rondom recente literatuur over braamsluiper taxonomie, trok de vogel de aandacht van vele honderden vogelaars uit het hele land. Een spannende zoektocht naar de identiteit van de vogel leidde tot analyse van zijn DNA en bracht uiteindelijk aan het licht dat het de achtste waarneming voor Nederland van een Hume's braamsluiper betrof, een vogel afkomstig uit Siberië.

Ontdekking

In de tweede week van januari viel Riky ten Berge een afwijkende vogel op, die haar voedertafels aan de Terweijdelaan frequent bezocht. Ze benaderde hiervoor NVWC vogelwerk-groepcoördinator Daniël Beuker met een foto, met de vraag of hij wist wat deze 'vreemde koolmees' was. Daniël zag onmiddellijk dat het om een braamsluiper *sensu lato* ging. Braamsluiper is een algemene zangvogel die Nederland bezoekt tussen april en oktober (1). Omdat braamsluiers in januari dus ten zuiden van de Sahara behoren te zitten, vroeg hij Arjan Brenkman (AB) mee om de volgende ochtend eens poolhoogte te gaan nemen. Arjan had in de voorafgaande weken een overwinterende Hume's braamsluiper in de Eemshaven gezien en Daniël en Arjan waren het erover eens dat dit ook wel eens een

Hume's braamsluiper kon zijn.

In de ochtend van zaterdag 11 januari werden Arjan en Daniël hartelijk ontvangen door Riky. De koffie was echter nog niet ingeschonken of de braamsluiper diende zich al aan op de voedertafel. Terwijl Daniël foto's nam belde Arjan Jan van der Laan, voormalig voorzitter van de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna om kenmerken door te spreken. Aangezien de vogel als twee druppels water op die van de Eemshaven leek en een aantal kenmerken niet pasten op de braamsluiper die we in de zomer in Nederland hebben, werd geconcludeerd dat dit waarschijnlijk een Hume's braamsluiper betrof. Na goed overleg met Riky over de verwachte toeloop van vogelaars die in haar tuin kwamen kijken, werd de vogel als vermoedelijke Hume's braamsluiper doorgegeven via DBAlerts en waarneming.nl. Binnen enkele uren stond er al een tiental vogelaars.

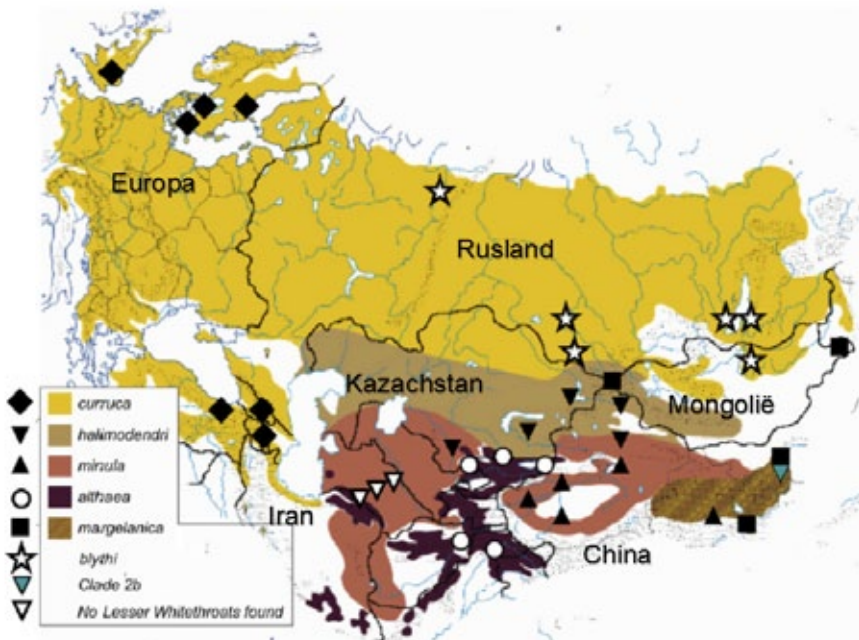
De vogel bleek een vast patroon te hebben ontwikkeld. Vaak vloog de vogel eerst in een Japanse Kers, goed zichtbaar vanaf de openbare weg, alvorens hij zich tegoed ging doen aan zaadjes en pinda's. Ook bleek de vogel een vaste slaapboom te hebben. Hij bezocht de tuin met grote regelmaat, soms een keer of tien per dag. De overige tijd bracht hij in andere tuinen in de wijk door, maar steeds keerde hij terug.

Herkenning: poep en veren

De herkenning van de verschillende (onder)soorten van de braamsluiper op basis van het verenkleed is momenteel giswerk (3). De enige verschillen die toegedicht worden aan Hume's braamsluiper zijn de grotere hoeveelheid wit op de buitenste staartpenen (3) en andere vleugelmaten (2). Echter, onderzoek met DNA-technologie naar de verschillende braamsluiperondersoorten

laat zien dat er grote verschillen zijn en dat de braamsluiper tussen de 4,2 en 7 miljoen jaar geleden gesplitst is in twee zeer verschillende biologische taxa (4): de "*curruca*" groep, waar de braamsluiers die in Europa broeden toe behoren en de "*althaea*" groep, die voorkomt in Centraal/Azië. Ook de zang van deze twee groepen verschilt aanzienlijk. Zo is de diagnostische ratel in de zang van Europese vogels afwezig in de vogels van Centraal-Azië en ook hun roep verschilt. *curruca* roept een harde "tek", terwijl de Centraal-Aziëvogels een "trrt"-achtige roep hebben. Op de publieke website www.xeno-canto.org kan dit eenvoudig beluisterd worden. Deze verschillen in DNA en geluid hebben ertoe geleid dat de Commissie Systematiek Nederlandse Avifauna de vogels taxonomisch heeft onderverdeeld in braamsluiper (*Sylvia curruca*), met de ondersoorten *curruca* en *minula* en Hume's braamsluiper (*Sylvia althaea*) met de ondersoorten *althaea*, *blythi*, *margelanica* en *halimodendri*. Een geografisch overzicht van deze taxa is weergegeven in Figuur 1. In Figuur 2 is een overzicht van deze taxonomie met de Nederlandse namen.

Omdat de Culemborgse vogel veel wit in de buitenste staartpenen had, dachten Jan van der Laan, Arjan en Daniël aan Hume's braamsluiper. Ook de gehoorde geluiden en subzang, die de vogel vanaf eind maart liet horen, suggereerden dit, maar het werd al snel duidelijk dat zekerheid alleen met DNA verkregen kon worden. Dit kan met behulp van een veertje of een poepje, dus hebben Arjan en Daniël geprobeerd een schone voederplek te creëren en poep te verzamelen voor analyse. Aangezien ook de complete mussen- en mezenpopulaties hun toilet maakten rondom de voederplaats, was de kans klein dat dit ging

Figuur 1. Klassieke verspreidingskaart van de verschillende braamsluiper taxa. Nieuw DNA onderzoek laat zien dat *blythi* grofweg ten oosten van de weergegeven sterren in Siberië voorkomt (zie sterren in de kaart) en de verspreiding van *curruca* vervangt. © Figuur overgenomen en aangepast uit referentie 3

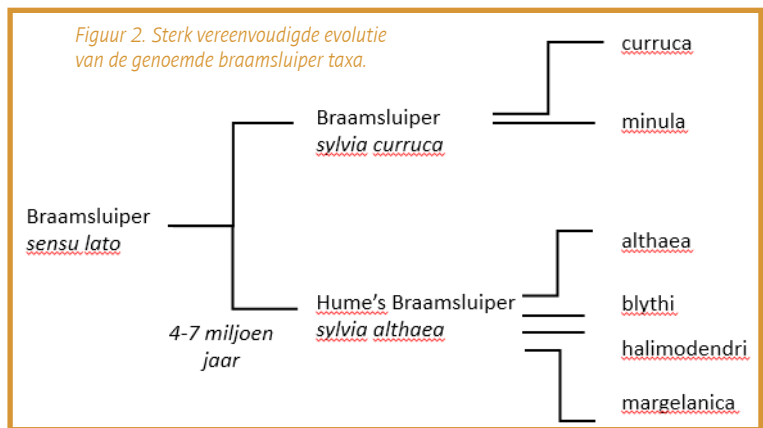
lukken, al slaagde Riky er na vele uren uiteindelijk in een verse braamsluiperbolus te verzamelen. Daarom benaderde Arjan de experts Arnoud van den Berg en Peter de Knijff. Arnoud van den Berg is een internationale autoriteit op het gebied van vogeldeterminatie en doet onderzoek aan braamsluipertaxonomie met behulp van geluiden via de organisatie The Sound Approach. Peter de Knijff is een Leidse hoogleraar populatiegenetica, met expertise in het bepalen en classificeren van braamsluiper-DNA. Op 3 maart werd de Culemborgse braamsluiper op professionele wijze gevangen door Arnoud van den Berg en André van Loon, die een ringvergunning heeft. De biometrie van de vogel sloot direct de lokale braamsluiper (*Sylvia curruca*) uit en bevestigde dat het om een Hume's braamsluiper (*Sylvia althaea*) ging.

Hume's braamsluiper op voederlocatie, beschermd tegen Kauwen en Duiven.
© R. ten Berge

Herkomst, ondersoort en voorkomen

Hume's braamsluiers zijn zeer zeldzaam in West-Europa en Nederland. De vogel van Terweijde betreft de achtste waarneming in Nederland. Deze aantallen zijn onderverdeeld in zeven waarnemingen van de ondersoort

blythi (ook wel Siberische braamsluiper genoemd) en één *halimodendri* (ook wel valse braamsluiper genoemd). Tevens betrof het pas de derde zichtwaarneming; de overige vogels waren ringvangers. Daarnaast zijn er 11 waarnemingen in Nederland van vermoedelijke Hume's braamsluiers.

Begin februari sprak Peter de Knijff tijdens de Dutch Birding dag in Lunteren het vermoeden uit dat de vogel in Culemborg wel eens van de ondersoort *margelanica* (ook wel Stolzman's braamsluiper genoemd) zou kunnen zijn wegens het ontbreken van de oogring, een kenmerk wat hij eerder bij geringde *margelanica* vogels in hun broedgebied had waargenomen. *Margelanica* is het meest oostelijke taxon van Hume's braamsluiper (zie Figuur 1) en nog nooit vastgesteld in Nederland of zelfs het complete West-Palaarctische (WP) gebied. Arnoud van den Berg bevestigde met opgenomen geluiden dat deze overeenkwamen met opnames uit het gebied van *margelanica*. Deze vermoedens veroorzaakten verhitte discussies op de website van de Dutch Birding Association en een stormloop van vogelaars uit heel Nederland, waarbij buurtbewoners zelfs hebben moeten dreigen met de politie wanneer een enkeling zich niet correct gedroeg.

Een borstveertje verkregen tijdens het ringen van de vogel werd geanalyseerd door Peter de Knijff en enkele spannende weken volgden, waarbij Peter op 17 maart het verlossende woord gaf: *blythi* (5). De afwezigheid van een wit oogringetje blijkt dus niet specifiek voor een *margelanica* te zijn en dit is met deze waarneming vastgesteld. De geluidsoptnames, biometrie en DNA-analyse zullen bijdragen aan toekomstige studies over herkenning van braamsluipertaxa. Daarnaast is de Hume's braamsluiper veruit de zeldzaamste vogelsoort die tot nu toe in Culemborg is vastgesteld; afkomstig uit Siberië, minimaal zo'n 4000 kilometer uit de route. De vogel is door honderden vogelaars uit het hele land bezocht en maar liefst 401 keer inge-